

631.5

բ - 36

ՍՍՀ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ

ԴՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՄԱՏՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

№ 13 (104)

Վ. ԲԱՐՇԶՈՎ

**ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԵՐԻ ՈՒ
ՑԱՆՔԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ**

լրացումներով ու խմբա-
գրով բխումը

ԴԵՏԱՐԱՏ 1930 ՅԵՐԵՎԱՆ

24 SEP 2010

№ 13 (104)

631.5

f-36

Կ. ԲԱՐՇԶՈՎ

1346

ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԵՐԻ ՈՒ
ՑԱՆՔԵՐԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Երևան լրացումներով ու խմբագրությամբ

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

МЭСЗПУС 1
МБС. Губл. Библиотека
2062-0091
Ил. А. Мясникова
И. УОШНЬЧУНЬ И.У.У.

15204-57

ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԵՐ

Գյուղատնտեսութեան վերակառուցման, բեր-
քատվութեան և հացահատիկի արտադրանքի վո-
րակի բարձրացմանը նվիրված ձեռնարկումները
սխտեմում առաջին տեղը բռնում է վոչ-տեսա-
կավոր սերմերը տեսակավորներով փոխարինելու
խնդիրը: Չպահանջելով խոշոր ներդրումներ և բե-
կում չառաջացնելով գոյութուն ունեցող գյու-
ղացիական տնտեսութեան մեջ, միայն վոչ-տե-
սակավոր սերմերը տեսակավորներով փոխարի-
նելու գործն առաջին իսկ տարին տալիս է եֆ-
ֆեկտ—միջին հաշվով բերքատվութիւնը բարձ-
րացնելով 20%-ով:

Վերոհիշյալ տոկոսը չափազանցված չի,—
ընդհակառակը, տեսակավորձարկունների բազմա-
թիվ տվյալները, ինչպես նաև սերմաբուծական աշ-
խատանքների պրակտիկան հաճախ այդ միջինն
ավելի բարձր են ցույց տալիս, վորը տեղական
սերմերի համեմատութեամբ հասնում է 100%-ի:
Որինակ, Լենինականի գավառում, վորտեղ գար-
նանացան ցորենը փոխարինվել է Ուկրայինա-

Հրատ. 1412

Գրառ. № 5746 (բ). Պատվ. № 1093. Տիրած 4000

Պետհրատի յերկրորդ տպարան Յերևանում

յից ստացված «Ուկրաինկայով» կամ «կոոպերատորկայով» — մի հեկտարի բերքատվութիւնը 7-8 ցենտներից բարձրացել է 14—17 ցենտներ, տեղ-տեղ հասել է նաև 20 ցենտներին:

Տեսակավոր սերմերի ցանքերի եֆֆեկտավորութիւնը չի սահմանափակվում միայն բերքատվութիւն բարձրացմամբ. նա անդրադառնում է նաև արտադրանքի վորակի վրա — ավելանում է ալյուրի 0% -ը, թխած հացը:

Այստեղ պիտի նշել և այն գնահատելի հատկութիւնները, վոր ունեն սելեկցիոն տեսակներից շատերը, — ինչպես յերաշտադրիմացկունութիւնը, ցրտադրիմացկունութիւնը, հիվանդութիւններից ու վնասատուներից դիմանալը և այլն:

Ի՞նչն էնք մենք հավատում տեսակավոր սերմեր: — Տեսակավոր սերմերն ստացվում են վորոշ հատկութիւն սերմերից՝ ընտրութիւն կատարելու միջոցով: Ընտրելով վորոշ հատկութիւններ ունեցող սերմեր և այդ հատկութիւնները, այսպես ասած՝ «սելեկցիայի» միջոցով ամրապնդելով, կարելի յէ տեղական վոչ տեսակավոր սերմերից ստանալ ավելի բերքատու և լավագույն հատկութիւններով հարուստ նոր տեսակներ: Նոր տեսակներ ստանալու և սկզբում նրանց բազմացնելու գործով զբաղվում են հատուկ գիտական

հիմնարկութիւններ — փորձնական կամ սելեկցիոն կայաններ: Նոր տեսակների մշակումն ու բազմացումը ԽՍՀՄ հեղափոխութիւնից հետո յայն ծավալ է ստացել: Խ. Հայաստանում գոյութիւն ունեցող միակ սելեկցիոն կայանը հիմնված է 1927 թ.:

Մեր կայանում մշակված տեսակավոր սերմը շատ քիչ է, և հազիվ յերկու տարվա ընթացքում կարելի լիներ տալ ավելին, քան մենք ունենք այժմ: Մենք զարնանացան և աշնանացան ցորենների տեսակավոր սերմեր ստացել ենք նաև ՌՍՖՍՀ և Ուկրաինայից:

ԻՆՉՊԻՍԻ ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԱՅՈՒՆԵՐ ՈՒՆԵՆՔ ՄԵՆՔ

Տեղական աշնանացան ցորեններից «գարգա», վոր մշակվում է Եջմիածնի սելեկցիոն կայանում: Տեղական աշնանացան տեսակ է նաև «գալգալոսը», վորն ընտրութիւն միջոցով նույնպես ստացվել է Եջմիածնի սելեկցիոն կայանում: «Ուկրաինկան», վոր մշակվել է Ուկրաինայի հարավային սելեկցիոն կայաններում և մեծ չափերով տարածված է Ուկրաինայում և Հյուսիսային Կովկասում, լավ գնում է մեր նաև զարնանացանի շրջաններում, ինչպես Լենինականի և Սևանի գավառներում: Տեղական տեսակների

համեմատությամբ, միջին հաշվով, տալիս է 80 — 100%₀ ավելի բերք: «Կոոպերատորկա» — նույնպես մշակվել է Ուկրաինայի նույն կայաններում և Հայաստանի գարնանացանի շրջաններում, — գլխավորապես չորային ու անջրդի շրջաններում — նույնպես լավ բերք է տալիս:

Գարնանացան ցորեններից «գալգալոսը» բնորոշյալ միջոցով ստացվել է Եջմիածնի փորձակայանում: «Ցեզիում» III լավ գնում է Լեհինականի գավառում և տեղական տեսակներին գերազանցում է 15—20%₀-ով:

Գարնանացան գարիներից մենք ունենք «գլաբրում» 026: Սա բերքատու յե և իր հատկութուններով ամենից լավը, ազոտային նյութեր քիչ է պարունակում և գործադրելի յե գարեջրի արդյունաբերության մեջ:

Ինչպես տեսնում եք, գիտական հիմնարկները — փորձնական և սելեկցիոն կայանները — մշակել են մի շարք հացահատիկային կուլտուրաների փոփոխական, վորոնք նկատելի կերպով թե բերքատվությամբ և թե վորակով գերազանցում են տեղական սովորական վոշ տեսակավոր սերմերին: Կայանների մշակած սերմերը բազմացնում են սերմաբուծական համապատասխան կազմակերպությունները — խորհրդային սերմաբուծական տնտեսությունները, կո-

տնտեսությունները, սերմաբուծական կոոպերատիվ ընկերությունները:

Վերոհիշյալ տեսակավոր սերմերից այս աշնանացանի կամպանիային բազմացնելու համար խորհրդային տնտեսություններին տրվելու յեն — աշնանացան ցորեն «դարդա», իսկ «գալգալոսը», «ուկրաինկան» և «կոոպերատորկան» տրվելու յեն գյուղացիությունը նույն նպատակով:

Տեսակավոր սերմերի մասսայական տարածումը կոլտնտեսություններում և արտադրական ընկերություններում կատարելու յե դաշտավարական միությունը՝ կոնտրակտացիայի միջոցով:

1929 թ. առաջին անգամ հացաֆուրաժային միությունը, այժմ դաշտավարական միությունը, կոնտրակտացիայի յեր յենթարկել տեսակավոր ցանքերը: Այդ թվին ամբողջ Հայաստանում տեսակավոր սերմերի ցանք եր արված 7628 հեկտար, վորից Լեհինականի գավառում ցանված եր 6670 հեկտ., Նոր-Բայազետի գավառում՝ 958 հեկտ.: 1930 թ. նախատեսվում է կոնտրակտացիայի յենթարկել 17,000 հեկտ.:

Կոնտրակտացիան այնպիսի մի պայման է, ըստ վորի կոնտրակտանտ ցանքսարարը պարտավորվում է վորոշ տարածություն ցանել վորոշ փոփոխակի սերմերով: Դրան զուգընթաց ցանք-

սարարը պարտավորվում է մշակութայն և ցան-
քի յեղանակների վերաբերմամբ կիրառել մի-
շարք պայմաններ ու պահանջներ, վորպի-
սին նրան կառավարի կոնտրակտացիա կա-
պող հիմնարկությունը, իսկ վերջինս պարտա-
վորվում է կոնտրակտանտ ցանքսարարին մա-
տակարարել տեսակավոր սերմեր, անհրաժեշտ
գյուղատնտեսական գործիքներ—ցուլց տալ ազ-
րոնումիական ոգնություն և կոնտրակտանտից,
պայմանագրով սահմանված գնով, վերցնել բերքի
ապրանքային ամբողջ յեղույթը:

Կոնտրակտացիան ինչ պահանջներ է առա-
ջադրում ցանքսարարին: Առաջին և հիմնական
պայմանն այն է, վոր յուրաքանչյուր տվյալ տըն-
տեսություն մեջ տվյալ կուլտուրայից ցանվի
վորեվե մի սեսակը: Այդ պայմանն անհրաժեշտ
է, վորպեսզի ցանքերը աղբոտությունից ապա-
հով լինեն: Յեթե տնտեսության մեջ միևնույն
հողամասի վրա ցանվում են մի քանի տեսակ-
ներ, ապա կարելի չէ վախենալ, վոր նրանք կա-
րող են այնպիսի սերմեր լինել, վորոնցից այս
կամ այն տեսակը կարող է աղբոտվել:

Սակայն, յեթե նույնիսկ ճշտությամբ ել կա-
տարվի այդ պահանջը, և տվյալ տնտեսության
մեջ ցանվի միայն մի տեսակ, ապա այս հան-
գամանքն ել վերջնականապես ցանքն աղբոտու-

թյունից չի ապահովում, վորովհետև նրա կող-
քին գտնվում են ուրիշ տնտեսություններ: Յե-
թե նրանք ցանում են այլ փոփոխակներ, կամ,
ավելի վատ՝ ցանում են վոչ տեսակավոր, հա-
սարակ սերմեր, ապա տեսակավոր սերմերի
արտերն անխուսափելիորեն աղբոտում են այն-
պես, ինչպես միևնույն տնտեսության մեջ մի
քանի տեսակներ ցանելու ժամանակ:

Ահա դրա համար ել առաջադրվում է յերկ-
րորդ հիմնական պահանջը—սեսակավոր ցանկե-
րը պիտի կախարվեն խոռո, համասարած մաս-
սիվներով: Այսինքն՝ տվյալ շրջանի բոլոր տըն-
տեսությունների ամբողջ արտերը (կուլտեսու-
թյուն, հողհամայնքներ և այլն) պիտի ցանվեն
տվյալ կուլտուրայի մի սեսակի սերմով: Յեվ
վորքան մեծ է այդ մասսիվի տարածությունը,
այնքան նա աղբոտվելուց ապահով է, այնքան
նրա տեսակն ավելի մաքուր է պահվում, հեշտ
է ստուգվում նրա տեսակավորության մաքրու-
թյունը:

Վորեւ շրջանում նախքան այս կամ այն տե-
սակը ցանելն անհրաժեշտ է վորոշել, թե տվյալ
շրջանում իսկապես վոր տեսակն ենք ցանելու:
Միևնույն կուլտուրայի շատ փոփոխակները կան
մշակված: Պետք է ընտրել այն փոփոխակը, վո-
րը տվյալ շրջանի վորոշ հողային-կլիմայական

պայմաններում կտա ամենաբարձր բերքը: Այլ կերպ ասած՝ պիտի կատարել տեսակավորման օրհանգցում: Այդ կնշանակի յուրաքանչյուր շրջանի համար նախորոք վորոշել այն փոփոխակը, վորն այդ շրջանում կտա ամենաբարձր բերքը:

Ըստ շրջանների՝ փոփոխակների այդ շրջանացումը կատարվում է այսպես.—մեր հանրապետութեան մի շարք վայրերում հիմնվում են փորձահողամասեր: Այդ հողամասերում ցանում են գլխավորապես տվյալ կուլտուրայի մշակած փոփոխակները և տեղական վոչ տեսակավոր սերմեր: Յանքերն արվում են տարբեր հողամասերում, սակայն միևնույն վորակի հողերում և միանգամայն միևնույն յեղանակներով: Յուրաքանչյուր տեսակի բերքը հավաքում են առանձին: Հետո կշռում են, վորպեսզի պարզեն, թե վոր տեսակն է շատ բերք տվել, վորը՝ քիչ: Այդ փորձը կրկնելով մի քանի տարի, կարելի յե, տվյալ շրջանի պայմաններին համապատասխան, վորոշել, թե այդ շրջանում վոր փոփոխակն է ավելի շատ բերք տալիս: Տվյալ շրջանի պայմաններին ավելի համապատասխան փոփոխակը տարեցտարի կտա լավ բերք:

Լենինականի փորձադաշտը, և Եջմիածնի սելեկցիոն կայանը յերկրորդ տարին է, վոր այդ փորձը կատարում են.—առաջինը Լենգավառում

յերկրորդը — Յերևանի գավառի տափարակային շրջաններում:

Այդ փորձերի տվյալներով և մասամբ տեղական գյուղատնտեսների դիտողությունների հիման վրա, Լենինականի գավառում արդեն վորոշված են «ուկրայինկայի» և «կոոպերատորկայի» շրջանները:

Այսպես, «Ուկրայինկան» կարող է մշակվել Դյուզքենդի, Մոլլա-Գյուկչայի, Համամլուի, Աղբաբայի և Հաջի-Սալիլի շրջաններում, իսկ «կոոպերատորկան»՝ Դյուզքենդի և Մոլլա-Գյուկչայի անջրդի շրջաններում:

Տեսակավորման այդ շրջանացումն աստիճանաբար պիտի ավելի ճշտորոշվի. ծրագրվում է ավելի ընդարձակել տեսակավոր սերմերի ցանքերի փորձերը: Այդ փորձերը պիտի դրվեն կուտնտեսությունների և հողհամայնքների հողերում: Չափազանց կարևոր նշանակութուն կունենա այն հանգամանքը, վոր կուտնտեսությունները, վորոնց հողերի վրա դրվելու յեն մի շարք փորձեր, նրանց նկատմամբ ունեցած իրենց դորձնական դիտողությունները հաղորդելին մոտակա փորձնական կայաններին և այդպիսով նպաստելին լուծելու հասարակական մեծ շահագրգռութուն ներկայացնող այդ հարցերը:

Այսպիսով, յեթե յուրաքանչյուր տվյալ շրջ-

ջանի բոլոր տնտեսությունները—կոլտնտեսութ-
յունները, հողհամայնքները, խորհրդային տըն-
տեսությունները—ցանեն տվյալ կուլտուրայի
փորձե մի փոփոխակը,—ապա այդ շրջաններից
աստիճանաբար դուրս կմղվեն տեղական վոչ տե-
սակավոր սերմերը, հացահատիկներն աղբից կը-
մաքրվեն, տեսակավոր սերմերը կբազմացվեն,
շատ չեն ալյասերվի, շուտով նոր փոփոխակ-
ներով փոխարինելու կարիք չի գգացվի, իսկ փո-
խելն ել, առհասարակ, այնքան հեշտ բան չի:

ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՑԱՆՔԵՐԻ ԱԳՐՈՄԵՆԻՄՈՒՄԸ

Հետևյալ պահանջը, վոր առաջադրվելու յե
տեսակավոր ցանքեր անող տնտեսություններին,
դա՝ սերմացվի պատրաստմանը, ցանքի համար
հողը մշակելուն, ցանելու յեղանակին, ցանքերի
խնամքին, հավաքելուն և կալսելուն վերաբերող
մի շարք ագրոտեխնիկական պայմանների պար-
տադիր իրագործումն է: Այդ պայմանների իրա-
գործումը կոչվում է ագրոմիցիսում: Բանն այն է,
վոր տեսակավոր սերեկցիոն սերմերը միայն այն
ժամանակ են լրիվ կերպով հայտնաբերում իրենց
լավ հատկությունները և տեղական սերմերի հա-
մեմատությամբ բարձր բերք տալիս, յերբ
ցանքի ժամանակ կիրառվում են տեղական սե-

լեկցիոն հիմնարկների կողմից փորձով սահման-
ված վորոշ ագրո-տեխնիկական միջոցները:

Առաջին, և միանգամայն պարտադիր միջո-
ցը հանդիսանում է սերմերի՝ կողմնակի խառ-
նուրդներից մաքրելը, ինչպես՝ հողից, դարմա-
նից, մղեղից, աղբից, ոտար սերմերից, որինակ՝
աշորայի սերմերն աշնանացան ցորենի սերմե-
րից, գարու սերմը—գարնանացան ցորենի սեր-
մերից, ինչպես նաև փասակար խառնուրդնե-
րից—գյուլուկից, վիկից, պոչուկից և այլն:

Սերմերը մաքրում են սերմաբուծական տըն-
տեսությունները: Այս տնտեսություններն իրա-
վունք չունեն, առանց սահմանված չափով մաք-
րելու, տեսակավոր սերմեր բաց թողնել: Յեթե
տնտեսությունն ինքն է իր համար սերմացու
պատրաստում, ապա նա պիտի վերին աստիճա-
նի խնամքով մաքրի այն: Սերմացուն մաքրում
են տրիերներով, վորտեղ միմյանցից զտվում են
միկնույն քաշի, սակայն զանազան ձևի բոլոր
կողմնակի հատիկները, և վորտեղ վերջնականա-
պես մաղվում դուրս են գալիս բոլոր մանր,
նվազ հատիկները:

Բոլոր տնտեսություններն այժմ միանգա-
մայն հնարավորություն ունեն ամենահիմնավոր
կերպով տեսակավորելու իրենց սերմացուն, վո-
րովհետեւ դաշտավարական կոոպերացիան այժմ,

սերմագտման մեքենաների անհրաժեշտ լրիվ կոմպլեկտով, լայն կերպով կազմակերպել ե ինչպես վոչ-շարժական սերմագտման կետերի, նույնպես և շարժական գումակների ցանց. տրիերներով սերմագտումը կատարվում ե հատկապես հաստատված կանոններով և վոչ բարձր գներով: Չքավոր տնտեսութունների համար սերմագտումը կատարվում ե կամ ձրիաբար, կամ արտոնյալ պայմաններով:

Վոչ պակաս կարևոր և պարտադիր միջոց ե հանդիսանում սերմերի ախտահանումը: Այսինքն՝ նրան ազատելը սնկային պարազիտներից, գլխավորապես՝ մրիկից: Լինում են տարիներ, յերբ մրիկը չափազանց ուժեղ ե զարգանում: Յորենի փոխարեն ստացվում ե սև փոշենրման մասսա, վորը վոչ միայն իջեցնում ե բերքի քանակը, այլ և չափազանց վատացնում ե նրա վորակը և համարյա անպետք ե դարձնում ուտելու համար: Մրիկով առանձնապէս վարակված են լինում աշնանացան և գարնանացան ցորենները: Մրիկը տարածված ե վոչ ամենուրեք. կան շրջաններ, վորտեղ նա ավելի շատ ե տարածված, և կան շրջաններ, վորտեղ նա բոլորովին չկա:

Տեսակավոր ցանքերի համար հողը պիտի մշակվի ինչպես վոր հարկն ե կամ, ինչպես ասում են, կուլտուրական յեղանակներով, այս-

ինքն՝ պիտի գուրանալար անել: Գարնանացանի հողի մշակումը գլխավորապես կատարվում ե աշնանից—աշնանավար ե արվում: Այդ վարի նպատակն ե աշնան տաք ժամանակ հողի մեջ կուտակել սննդանյութեր, ավելի մեծ խոնավութուն, վորովհետե վարած հողի մեջ ձյունը լավ ե պահվում և նա ավելի շատ խոնավութուն ե ծծում, և, վերջապես, հեշտանում ե գարնան աշխատանքը, յերբ յուրաքանչյուր որդ թանգ ե: Աշնանավարը, փորձնական հիմնարկների վկայությամբ, խոշոր չափերով բարձրացնում ե բերքը:

Գարնանը, յերբ արդեն կարելի կլինի սկսել դաշտային աշխատանքները, յերբ հողը կփշրվի և վոչ թե կկպչի, հողը պիտի փոցխել յերկաթե փոցխով, վորպեսզի այն չորանալուց պահպանել և հետո, նայած հողի դրության, կատարել նախացանքային մշակումը: Լավ հերկված լինելու դեպքում, յեթե հողը շատ չի չորացել, բավական ե արտը ափսեավոր փոցխով փոցխել և ցանել:

Հանձնարարվում ե ցանքն անել շաբա-ցանով:

Շարքացանը սերմերը ցանում ե մի հավասարությամբ, սերմացու քիչ ե ծախսում. այսպիսի ցանքի ժամանակ ստացվում են միահավասար ծիլեր: Շարքացան մեքենան ցանելուց առաջ պիտի ամեն տեսակ կեղտից և կողմնակի

սերմերից լավ մաքրել և ֆորմալինով լվանալ, վորպեսզի ցանքը մրիկից ապահովված լինի:

Հետո, հացահատիկի ցանքերը պիտի մաքուր պահել,—պաշտպանել մոլախոտերից և քաղհանել: Յորենի քաղհանելն անհրաժեշտ է: Այսպես, որինակ, գարնանացան ցորենի աճման առաջին շրջանում միանգամայն անթույլատրելի չէ մոլախոտերի զարգանալը:

Սովորաբար յերկու անգամից ավելի չեն քաղհանում. հաճախ՝ մի անգամ մաքուր քաղհանելն ել բավական է: Բարենաշուղ պայմաններում քաղհանից հետո բույսն այնքան է աճում ու զարգանում, վոր խեղդում է մոլախոտերին:

Թմբերն ու մարգերը նույնպես պիտի քաղհանել և թույլ չտալ, վոր նրանց վրա մոլախոտեր զարգանան:

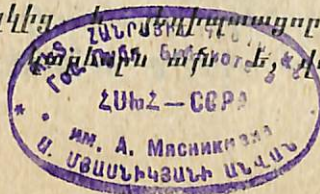
Աշնանացան ցորենների նկատմամբ հիմնական ու զլխավոր պայմանը հանդիսանում է ցելի պատրաստելը. իր ժամանակին և լավ պատրաստած ցելը հաստատապես ապահովում է միջակ բերքը: Աշնանացանի համար գարնան վաղ ցելը, այսպես ասած մայիսյան ցելը, մանավանդ չորային շրջաններում, անազին նշանակություն ունի: Վարելուց հետո արտը պիտի փոցխել և վոչ թե առանց փոցխելու յերկար ժամանակ թողնել, ինչպես այդ ընդունված է

սեանողային մի քանի շրջաններում,—վորպեսզի, ինչպես ասում են, նա «այրվի»:

Վարի ամենավերին շերտը պիտի փխրուն դրության պահել, վորպեսզի, այդպիսով նրա մեջ խոնավություն պահպանվի: Յելը պիտի մաքրել նաև մոլախոտերից: Նայած հանգամանքներին, այդ բանն անում են զանազան միջոցներով.—յերկխոփանիներով, բազմախոփանիներով, կուլտիվատորներով, փոցխերով և այլն: Մինչև ցանելը փուխը դրության և մոլախոտերից մաքուր պահած ցելը —ցելավարի ամբողջ ընթացքում իր մեջ մեծ քանակութամբ կուտակում է սննդանյութեր և, սովորաբար, ցանելու համար պիտանի լի, յեթե նույնիսկ ցանելուց առաջ անձրև չի գալիս:

Աշնանացան ցորենը, ինչպես նաև գարնանացան ցորենը, ցանկալի չէ շարքացանով ցանել. դա նպաստում է բույսի միաժամանակ և հավասար աճելուն:

Մի քանի շրջաններում, ինչպես, որինակ, Լենինականի գավառում, աշնանացան անում են զբաղված ցելի վրա, այսինքն՝ ցանելուց առաջ արտն զբաղված է լինում վորևե բույսով: Աշնանացան ցորենը, սովորաբար, կարելի լի ցանել արևածաղկից հետո, յերկար ցորենից հետո: Այս դեպքում

15204-57

չափազանց չուշացվի: Դրա համար եւ այդ նախորդող կուլտուրաների բերքահավաքը պիտի կատարվի իր ժամանակին և հողն այնպէս մշակվի, վորպեսզի նրանցից հետո այն միանգամայն պատրաստ ու պիտանի լինի աշնանացանի համար: Այդ իսկ պատճառով պիտի ընտրել նախորդող կուլտուրաների (այսինքն՝ յեգիպտացորեն կամ արեածաղիկ) այն տեսակները, վոր վրնք հասունանում են կարճ ժամանակվա ընթացքում (վաղահաս տեսակները): Որինակ, կարելի յե ցանել յեգիպտացորենի վոչ այնքան բերքառատ այժուրիկինգ տեսակը, քան տեղական տեսակը, վորը, սակայն, համարյա յերկու շաբաթ շուտ ե հասունանում:

Մի շարք շրջաններում աշնանացանի տեսակավոր ցանքերի համար պարտաւարտումն անհրաժեշտ ե: Աղքատ հողերն անհրաժեշտ ե պարարտացնել գոմաղբով, իսկ սեահողերի վրա լավ են ազդում հանքային պարարտանյութերը, գրւխավորապես ֆոսֆորները: Առանձնապես ցանկալի յե պարարտացնել աշնանացան ցորենը: Լավ պարարտացրած աշնանացան ցորենը ձմռան ցրտերին լավ ե դիմանում:

Սրանք են այն հիմնական ու զլխավոր ագրոտեխնիկական միջոցները, վորոնք միանգամայն պարտադիր են տեսակավոր ցանքեր անելիս:

Յեթե այդ պայմանները չեն կիրառվելու, ապա միտք չունի տեսակավոր սերմեր փչացնել,— այդ պարզապէս կլինի սերմացուի փչացում և վատնում: Ինքնին հասկանալի յե, վոր ճշտորեն կատարելով սերմերի ու ցանքի պատրաստման, մշակության ու խնամքի վերաբերյալ առանձին պահանջները, անհրաժեշտ ե ճշտորեն վորոշել նաև ցանքի տեղը, այսինքն՝ ցանքը վոր հողում պիտի կատարվի, վոր կուլտուրայից հետո, վորոշել տվյալ տեսակավոր ցանքի տեղը ցանքաշրջանառության մեջ: Դրանից կախված ե և բերքի մեծությունը և՛ տեսակավոր ցանքի մաքրությունը: Ցանքաշրջանառության խնդիրը և յուրաքանչյուր կուլտուրայի տեղը ցանքաշրջանառության մեջ վորոշվում ե տնտեսության կազմակերպական պլանով, վորը կազմվում ե գյուղատնտեսի մասնակցությամբ:

ՑԱՆՔԵՐԻ ԱՊՊՐՈԲԱՑԻԱՆ

Բերքը հավաքելուց մի քիչ առաջ անհրաժեշտ ե կազմակերպել ցանքերի, այսպէս ասած՝ «ապարտեցիւ» կամ հավանություն տալը: Ուստի հատկապէս դրա համար պատրաստված գյուղատնտես-ապարտեցատորները միջոցով քննվում և դիտվում են բոլոր տեսակավոր ցանքերը: Նրանք ցանքերը դիտելիս վորոշ կանոն-

ներով՝ վորոշ հողամասերից վերցնում են բույսերի սմուշներ և կոնտրոլ կայաններում վորոշում, թե վերցրած յուրաքանչյուր սմուշում տվյալ փոփոխակից վորքան բույս կա և վորքան այլ փոփոխակներից և դրա հիման վրա կադմրվում է «ապարոբացիոն» արձանագրություն, վորտեղ ցույց է տրվում տեսակավորության մաքրության տոկոսը: Որինակ, յեթե ասված է «տեսակավորության մաքրությունը 95 %», այդ կնշանակի, վոր 100 բույսից 95-ը տվյալ փոփոխակիցն է, իսկ 5-ը՝ այլ փոփոխակներից:

Ապրանքա-տեսակավոր ցանքերի ապարոբացիայի ժամանակ, այսինքն՝ այնպիսի ցանքերի, վորոնք արվում են վոչ թե հատուկ սերմաբուծական տնտեսություններում բարձրորակ սերմացունք արտադրելու նպատակով, այլ կոլտնտեսությունների և հողհամայնքների սովորական տնտեսություններում, — այդ ցանքերը բաժանվում են յերեք կարգի. 90 %-ից և բարձր — այդ ըստ տեսակավորության մաքրության լավագույն կարգն է, յերկրորդ՝ 90—80 % և, վերջապես, յերրորդ՝ 80 %-ից ցածր:

Վերջին տեսակները խոտանվում են և համարվում են վորպես վոչ տեսակավոր ու զնահատվում են վորպես սովորական հացահատիկ: Ապարոբացիայի ժամանակ աղբոտած ցանքեր

հայտնաբերվելու դեպքում այդպիսիները պիտի բոլորովին հնձել, վորպեսզի մյուս բոլոր ցանքերն աղբոտությունից ապահովել: Նայած թե ինչ նպատակի համար է պատրաստվում հացահատիկը, ըստ այնմ ել սահմանվում է նրա տեսակավորության մաքրության տոկոսը: Այսպես, յեթե նա պատրաստվում է բացառապես վորպես սերմացու, ապա սերմացուից 95 % ցածրը խոտանվում է, վորը և գրվում է ապարոբացիայի արձանագրության մեջ: Իսկ յեթե նա պատրաստվում է պարենավորման նպատակներով, արտահանության կամ աղալու համար, և կամ խարի նպատակներով, — նրա տեսակավորության մաքրությունը սահմանվում է 80 %:

Ցանքերն ապարոբացիայի լենթարկելու և քննելու ժամանակ տնտեսությունը պիտի հայտնաբերի ցանքերի ամենալավ մասը և այն վորպես սերմացու իրեն համար թողնի, վորովհետև տնտեսությունը չի կարող ամեն տարի սերմացու գնել, այլ ինքը պիտի այն իրեն համար պատրաստի, և միայն այն ժամանակ ստիպված լինի դրսից ձեռք բերելու, յերբ իր սերմացուները կայլասերվեն: Այսինքն՝ կամ այլ փոփոխակներով սաստիկ կաղբոտվեն, կամ տվյալ փոփոխակը կկորցնի իր արժեքավոր հատկությունները: Սերմացու ընտրելու համար ամենից

հարմար առիթը հենց ապարոբացիայի ժամանակն է, վորովհետև այս դեպքում մանրամասն կերպով քննվում են բոլոր ցանքերը, վորոշվում են նրանց տեսակավորության մաքրությունը, ընդհանուր դրությունը և յենթադրելիք բերքատվությունը:

Տեսակավոր հացահատիկներ արտադրողի համար ապարոբացիան և արձանագրությունն ստանալը տնտեսական խոշոր նշանակություն ունի, վորովհետև միջբույսերի ժամանակ տեսակավոր հացահատիկների համար սահմանվում են բարձր գներ, քան սովորականների: Իսկ հացամթերման կայաններում տեսակավորությունը հաստատող փաստաթուղթ է հանդիսանում ապարոբացիայի արձանագրությունը, վորը կազմված է լինում սահմանված բոլոր կանոնների համաձայն:

ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԱՅՈՒՆ ԱՎԵԼԻ ԲԵՐՔԱՏՈՒ ՅԵ ՈՒ ՅԱՆԳ

Տեսակավոր հացահատիկների պետական միջերման գներին, նրանց «տեսակավորության համար», տրվում է այսպես առած՝ հավելում: Ապրանքատեսակավոր հացահատիկների համար սահմանված է յերկու չափի հավելում: 90%-ից բարձր տեսակավորության մաքրության համար սովորական հացահատիկների գներին ավելաց-

վում է 15 %⁰, իսկ 80—90 %⁰ տեսակավոր մաքրության դեպքում սովորական հացահատիկների գների վրա հավելում կատարվում է 10 %⁰: Այսպես, ցորենի 1 ու 30 կոպ. միջին գնի դեպքում տեսակավորության համար հավելում կատարվում է 13—20 կոպ. 10 կիլոգրամին. աշորայի՝ 90 կոպ.—9—13 կոպ., տարեկանին՝ 8—12 կոպ. և այլն: Այսպիսով, մի հեկտարից ստացվում է 5—8 ու հավելյալ յեկամուտ:

Բացի դրանից, ինչպես վերն ել ցույց տրվեց, տեսակավոր հացահատիկները հասարակ հացահատիկներից բնույթով բարձր են, իսկ սահմանված միջին նորմայի դիմաց բնույթի յուրաքանչյուր ավելորդ մսխալին ավելացվում է 1 կոպ., հետևապես տեսակավոր հացահատիկների համար, սովորականների համեմատությամբ, 16 կիլոգրամմին ավելի կստացվի դարձյալ 5—7 կոպեկ:

Սակայն տեսակավոր սերմերի ցանքերի գլխավոր ոգուտը բերքատվության բարձրացումն է: Այսպես, յեթե միջին հաշվով բերքը բարձրանա 20 %⁰-ով, այդ, այժմյան ցածր բերքատվության համեմատությամբ, հեկտարից կանի 1¹/₂ ցենտներից ավելի, իսկ փորձադաշտերի ստացած բերքի համեմատությամբ, այդ բարձրացումը հեկտարից կլինի արդեն 4—5 ցենտներ:

Այս արդեն ախճան մեծ ոգուտ ե, վորի համար իսկապես արժե սեփական սովորական սերմացուներից անցնել տեսակավոր սերմերի գործադրութիւն, չնայելով վոր տեսակավոր սերմերը թանգ են և նրանց կիրառումը պահանջում ե վորոշ ծախսեր:

Տեսակավոր սերմերի գործադրումից մեծ ոգուտ ե ստանում նաև ամբողջ ժողովրդական տնտեսութիւնը:

Գյուղացիութիւն հիմնական մասսան արդեն լիովին ընդունել ե տեսակավոր սերմերի նշանակութիւնը: Այժմ պահանջվում ե վոչ թե համոզվել նրանց ոգտակար և ձեռնտու լինելու մեջ, այլ գլխավորապես կազմակերպել նրանց պլանային բաշխումը:

ՎՈՐՏԵՂԻՑ ԿԱՐԵԼԻ ՅԵ ՍՏԱՆԱԼ ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՍԵՐՄԵՐ

Մասսայական ցանքեր կատարելու համար տեսակավոր սերմեր կարելի յե ստանալ դաշտավարական կոոպերացիայի ցանցից, վորն իր հերթին այդ սերմերն ստանում ե հատուկ սերմաբուծական կազմակերպութիւններից — խորհրտնտեսութիւններից, կոլտնտեսութիւններից, սերմաբուծական ընկերութիւններից, պետական

տեսակավոր ֆոնդից և իր կողմից կոնտրակտացված և ապրոբացիայի յենթարկված տեսակավոր ցանքերի մթերումներից:

Սերմերը տրվում են վոչ թե փողով, այլ բացառապես փոխանակվում են սովորական, վոչ տեսակավոր սերմերի հետ — ցենտներին՝ ցենտներ. փողով վճարվում ե տեսակավոր և սովորական սերմացուների գների միջև յեղած տարբերութիւնը: Փոխանակութիւնը կատարվում ե միևնույն կուլտուրայով: Համենայն դեպս պարենավորման կուլտուրաները խարով, որինակ՝ աշորան կամ ցորենը տարեկանի կամ զարուհետ փոխանակելը կարող ե կատարվել բացառապես համապատասխան մարմինների հատուկ թույլտվութեամբ միայն:

Տեսակավոր սերմերն ազգաբնակչության տարբեր խմբերին բաց են թողնվում տարբեր պայմաններով: Ավելի արտոնյալ պայմաններ սահմանված են սակավագոր չքավոր ազգաբնակչության համար:

Զբաւոր տնտեսութիւնների համար այդ արտոնութիւնները կարող են սահմանվել հետեւյալ կերպ. —

1. Զբաւոր տնտեսութիւններին տեսակավոր սերմերն իջեցրած գներով բաց թողնելու միջոցով:

2. Զբաւոր տնտեսութիւններին և սակավագոր կոլտնտեսութիւններին տեսակավոր սերմերն արտոնյալ պայմաններով գնահատելու միջոցով, տարբերութիւնն անցկացնելով պետութեան կողմից հատկապէս այդ եժանացումը կատարելու համար բաց թողնվող միջոցների հաշվին:

3. Տեսակավոր սերմերի և սովորական սերմերի գների միջև յեղած տարբերութեան վճարումը մինչև նոր բերքը հետաձգելու միջոցով, կատարելով այդպիսին կոնտրակտացիայի համար բաց թողնվելիք վարկերի հաշվին:

Ցանքերի համար տեսակավոր սերմեր ստանալու համար կոլտնտեսութեան վարչութիւնը կամ հողային համայնքը տեսակավոր ցանքերին անցնելու համար պիտի վորոշում հանի: Այս վորոշումը, ինչպէս և համայնքի բոլոր անդամների կողմից սովորական սերմացանները հանձնելու վորոշումը, կառավարութեան վորոշմամբ, հանդիսանում է պարտադիր բոլոր անդամների համար:

Այն շրջաններում, վորտեղ չքավոր տնտեսութիւնները մասնակի անբերրիութեան պատճառով տեսակավոր սերմերի հետ փոխանակելու համար հասարակ սերմեր չունեն, — այդպիսինքն սերմեր բաց թողնել տեղական անձեռն-

մխելի ֆոնդերից և գյուղացիական փոխադարձ ոգնութեան ֆոնդերից:

Զբաւոր տնտեսութիւններին, տեսակավոր սերմերի հետ փոխանակելու համար, անձեռնմխելի ֆոնդից սովորական սերմեր բաց թողնելը կատարվում է հողհամայնքի վորոշմամբ և գյուղխորհրդի հաստատմամբ:

Այսպիսով, փոխանակութեան գործառնութիւնն ինքնին միանգամայն ձեռնառն յե բոլոր տնտեսութիւնների համար: Փոխանակութիւնը կատարվում է ցենտները — ցենտներով, հետևապէս իր ցանքի համար սերմացու պահած տնտեսութիւնը քանակի մեջ վոչինչ չի կորցնում, իսկ սերմացու չունեցող չքավոր տնտեսութիւններն ոգնութիւն կարող են ստանալ անձեռնմխելի ֆոնդից:

Բացի զաշտավարական կոոպերացիայի տրամադրութեան տակ յեղած սերմացուներից, տեսակավոր սերմեր ստանալու համար կա նաև մի այլ աղբյուր, վորը պիտի ամենալայն կերպով ոգտագործել: Շատ խորհատնտեսութիւններ, կոլտնտեսութիւններ, սերմաբուծական ընկերութիւններ, հողհամայնքներ արդեն ամբողջովին անցել են տեսակավոր ցանքերի: Բերքից նրանք հանձնել են արդեն ապրանքային ավելցուկը, հանձնել են նաև կոնտրակտացիոն պայմանա-

գրով իրենցից հասանելիքը: Պարենավորման համար նրանց մոտ մնում է բացառապես տեսակավոր հացահատիկը: Նրանք ստիպված են այդ հացահատիկն ամեն ուր ծախսել և ամբողջն ել կծախսեն, յեթե փոխանակելու համար նրանց սովորական ցորեն չտրվի. վորպեսզի չթուլատրվի, վոր տեսակավոր հացահատիկը գործադրվի պարենավորման նպատակներով, այլ ոգտագործվի իր իսկական նպատակին, անհրաժեշտ է կազմակերպել այսպես կոչված միջգյուղյա փոխանակություն:

Դրա համար տեսակավոր ցանքեր չունեցող հողհամայնքը կամ կոլտնտեսությունը, վոր ցանկանում է իր սովորական սերմերը փոխանակել հարեան խորհրտնտեսության, կոլտնտեսութ. կամ հողհամայնքի ունեցած տեսակավոր սերմերի հետ,—պետք է վորոշում կայացնի, վոր ինքը կոնտրակտացիայի կարգով անցնում է տեսակավոր ցանքերի: Այդ վորոշումը պարտագիր է հողհամայնքի բոլոր անդամների համար: Այն կոլտնտեսությունները և հողհամայնքները, վորոնք տեսակավոր սերմեր ունենալով, վորոշել են ալդախիք գործադրել պարենավորման ու խաբի նպատակներով,—պարտավոր են այդպիսիները փոխարինել նույն կոլտուրայի սովորական սերմերով: Փոխանակությունը կատարվելու յե

ցենտներին՝ ցենտների հաշվով, հավելյալ կերպով դրամով վճարելով տեսակավոր և սովորական հացահատիկների գների միջև յեղած տարբերությունը: Փոխանակության համար գները սահմանվում են տեսակավոր և սովորական հացահատիկների միջերման համար գոյություն ունեցող գներին համապատասխան: Փոխանակության գործառնությունը կազմակերպում է ստորին արտադրական ընկերությունը, իսկ նրա իրագործման վրա հսկում է գյուղխորհուրդը:

Միջգյուղյա այդ փոխանակությունը կարող է լինել մեծ քանակությամբ լրացուցիչ տեսակավոր սերմացու, դրա համար ել անհրաժեշտ է նրա լայն կերպով կազմակերպելու վրա մեծ ուշադրություն դարձնել: Այդ գործի նախաձեռնողը պիտի հանդիսանա Տեղական կոոպերատիվ ակտիվը, վորն իր գյուղատնտեսի միջոցով կարող է պարզել, թե վորտեղ են տեսակավոր սերմերը գործադրում պարենավորման նպատակներով, և հետո իր սեփական նախաձեռնությամբ կատարել փոխանակության ամբողջ գործառնությունը:

Պետք է խիստ զգուշությամբ ստուգել ցանելու համար ստացված տեսակավոր սերմերի վորակը: Սերմաբուծական կազմակերպությունների կողմից բաց թողնված սերմերը պիտի

ստուգվեն փաստաթղթերով—սերտիֆիկատներով կամ կոնտրոլ կայանի վկայականով, վորտեղ պիտի ցույց տրված լինի հատիկի բնույթը՝ աղբոսութեան չափը, խոնավութիւնը և տեսակավորութիւնը: Բացի դրանից, պիտի ստուգել նաև նրա ծրուակութիւնը:

ՏԵՍԱԿԱՎՈՐ ՑԱՆՔԵՐԸ ՊԻՏԻ ԱՆԵԼ ԿՈՆՏՆՏԵՍՈՒ- ԹՅԱՆ ԴԱՇՏԵՐՈՒՄ

Կոլլեկտիվացման այժմյան բուռն զարգացումը, բազմաթիվ խոշոր կոլտնտեսութիւնների և մեքենա-տրակտորային կայանների ստեղծվելը, ամբողջովին համատարած կոլլեկտիվացման անցած շրջանները խոշոր չափերով հեշտացնում են տեսակավոր ցանքերի ծրագրային կերպով ընդարձակելը: Կոլտնտեսութիւններում ամբողջ հողը կենտրոնացված է մի տեղում, վերացված է հողհեռավորութիւնը, մոծված է կանոնավոր ցանքսաշրջանառութիւն, անհրաժեշտ ագրոտեխնիկական պահանջների կիրառմամբ կազմակերպված է ագրոնոմիական ղեկավարութիւնը: Ունենալով բարդ մեքենաներ, հեշտ է իր ժամանակին տնտեսորեն կազմակերպել բերքի հավաքելն ու կալսելը, նրա պահպանելը, մաքրելն ու ամբողջական պարտիաներով յերկաթուղուն հանձնելը:

Դրա համար տեսակավոր ցանքերը, առաջին հերթին, անհրաժեշտ է ստեղծել համատարած կոլլեկտիվացման շրջաններում, մեքենա-տրակտորային կայանների շրջանում, հողաշինարարված խոշոր կոլտնտեսութիւններում: Այս տրնտեսութիւններում պիտի ցանվեն ամենալավ տեսակավոր սերմերը, համենայն դեպս 90% -ից բարձր տեսակավոր մաքրութիւն ունեցող սերմերը: Միևնույն ժամանակ իր ուժի մեջ է մնում խոշոր, համատարած մասսիվներով միատեսակ սերմացվով ցանքեր ստեղծելու խնդիրը:

Խոշոր կոլտնտեսութիւններում համատարած տեսակավոր ցանքերի հիմք դնելու դեպքում պիտի ձգտել ստեղծելու տեսակավոր սերմերի սեփական ֆոնդ, վորովհետև չի կարելի ամեն տարի դրսից սերմեր ստանալ: Այդ բանը բավականին բարդ է ու թանկ, դրա համար յուրաքանչյուր խոշոր տնտեսութիւն պիտի հողատանի կազմակերպելու սեփական սերմաբուծութիւն: Այդ ձեռնարկումը պիտի նախատեսվի տնտեսութեան կազմակերպչական ծրագրով և տեսակավոր ցանքերին պիտի հատկացվեն ամեն տեսակետից բարենպաստ պայմաններում գտնվող հողամասեր: Այդ հողամասերի բերքը պիտի հավաքվի առանձին և հատուկ խնամքով: Այդ հողամասերը տեսակավորութեան մաքրութեան

տեսակետից ապարդրացիայի յենթարկելու ժամանակ պիտի առանձին ուշադրությամբ քննվեն: Կոլտնտեսական-դաշտավարական սիստեմի առաջ խոշոր խնդիրներ են դրված—կազմակերպել հարյուր հազար ցենտներ տեսակավոր սերմերի՝ սովորական սերմերով փոխանակելու գործը: Այս հսկայական գործը դաշտավարական կոոպերացիան միայնակ տանել չի կարող: Մասնայական այս կարևոր ձեռնարկումի շուրջը, փոքրի տված ոգուտն անկասկած է, անհրաժեշտ է ամենակարճ ժամանակում կենտրոնացնել ամբողջ խորհրդային հասարակայնության ուշադրությունը: Այս աշխատանքի մեջ պիտի ներգրավել ամբողջ կոոպերատիվ ակտիվը, գյուղական հասարակական կազմակերպությունները, գյուղխորհուրդները, կուսքիջները, փոխոգնության կոմիտեները, կոմյերիտական կազմակերպությունները, դպրոցները:

Տեսակավոր ցանքերին անցնելու խնդիրը քննության առարկա պիտի հանդիսանա չքավորական խմբակներում, գյուղական ժողովներում, գյուղացիական կոնֆերենցիաներում, արտադրական խորհրդակցություններում, շրջանային գյուղատնտեսական սեկցիաներում: Այդ խնդրով մշտապես պիտի զբաղվի տեղական մամուլը: Նա

պիտի կրի մշտական և վնչ թե առանձին կամպանիաների բնույթ:

Տեսակավոր սերմերի մոնոման ծրագրային աշխատանքը, համատարած տեսակավոր ցանքերի ստեղծելն իր ակնհայտնի անհրաժեշտության և շահավետության տեսակետից առանձնապես պիտի զբաղի յերիտասարգությունը. կոմյերիտմիությունը և գյուղյերիտ դպրոցներն այդ գործում ազրոնոմիական պերսոնալի ղյսավոր հենարանը պիտի հանդիսանան:

Այդ աշխատանքի լոգունգը պիտի լինի.— «ԿԳԿ-ի կողմից բերքատվության բարձրացման միջոցների մասին ղեկընտով սահմանած ժամկետից առաջ բոլոր հիմնական կուլտուրաների սովորական, վոչ տեսակավոր սերմերի լիովին փոխարինումը ըստ շրջանների փորձված, տեսակավոր և բարելաված սերմերով»:

Յեղած բոլոր լավորակ, տեսակավոր սերմերը, մինչև վերջին կիլոգրամմը, առաջիկա սերմանման կամպանիային պիտի ողտագործվի վորպես սերմացու:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0288570

848

16 720

ՀԻՆԷ Ե ՀՈԳ. (1 Է.)

838.

Բ. ԵԱՐՇՈՎ

ՁԻՆՈՒՄ ԲՈՐՈՎՈՅ ՏԵՄՅԱՆ Ի ՍՈՍԵՎՈՎ

Գոսիզդատ ՀՍՀ Արմենի

Երևան—1930